

FOGALOM-ABC TANÁRJELÖLTEKNEK

Attitűd: Értékelő viszonyulás, valamihez való hozzáállás, beállítottság. Az egyén értékrendjét tükrözi. Lehet elfogadó vagy elutasító egy adott dologgal, témával, tevékenységgel szemben. A tanítás során a célok az attitűd, az ismeretek, és a készségek fejlesztésére irányulnak.

Didaktika: Oktatáselmélet. Fő kérdése ki-kinek mit és hogyan tanítson.

Didaktikai feladatok/célok: A tanítás során elérendő célok a tanóra egyes részeinél ráhangolás; témakör bevezetése; új ismeretközlés; ismeretbővítés; gyakorlás; visszacsatolás; megerősítés; ismétlés; összefoglalás, rendszerezés; házi feladat előkészítése; ellenőrzés; értékelés; tudományosság; motiválás; aktivizálás; érthetőség; fokozatosság; rendszeresség; szemléletesség; differenciálás; általánosítás; elvonatkoztatás. Megvalósításukhoz szükségesek a \rightarrow módszerek, a \rightarrow munkaformák és az eszközök.

Ellenőrzés: A tanítási-tanulási folyamatban az elért eredményekről, tudásszintről való tájékozódás, információgyűjtés. Nem csak a dolgozat vagy házi feladat javítását jelenti, hanem a tanulók munkájának bármilyen formájú és szintű megfigyelését.

Értékelés: Nem az osztályozás szinonimája. Az értékelés visszajelzést jelent, mely folyamatos, fejlesztő, inspiráló kell legyen. Ez nem úgy értendő, hogy csak dicsérni lehet, hanem úgy, hogy előremutató, segítő legyen a kritikai észrevétel is. Az értékelésnek sok formája van, a verbálisan vagy szavakkal, pontszámokkal, jeggyel leírt megfogalmazás mellett egy bólintás, egy mosoly, egy gesztus is az, ahogy a fejcsóválás, a szúrósabb tekintet, az elforduló testbeszéd is.

Házirend: Az oktatási intézmények kötelező dokumentuma, mely megfogalmazza a tanulók jogait, kötelezettségeit, a tőlük elvárt viselkedési formát, az iskola diákok szempontjából érdekes működési rendjét. Ebben található a tanteremhasználat rendje, a tanulók közösségeinek rendszere és rendje. Megfogalmazza a magatartási és szorgalmi minősítések szempontjait, a jutalmazás, büntetés formáit. Jogszabály írja elő a tartalmát. A magasabb rendű jogszabályokhoz képest csak szűkítést tartalmazhat.

Helyi tanterv: Az oktatási intézmények kötelező dokumentuma, a tartalmi szabályozás legfelsőbb intézményi szintje, az iskola \rightarrow *Pedagógiai Programjának* részeként. A Nemzeti Alaptanterv és a Kerettantervek által megszabott keretek között az intézmény arculatára szabva a következőket tartalmazza: a tantárgyak rendszerét, az óraszámokat, a követelményeket, módszereket és értékelési rendszert. Részét képezi az egyes tantárgyak részletes tantárgyi programja, melyet az adott szakos \rightarrow *munkaközösségek* dolgoznak ki.

Jártasság: Maximálisan begyakorolt feladat- és problémamegoldás, amelyhez az ismeretek alkotó alkalmazása, a törvények, szabályok felidézése szükséges. Nem azonos a \rightarrow képességgel, illetve a \rightarrow készséggel.

Képesség: A személy helyzeténél, állapotánál fogva meglévő lehetőség bizonyos dolgok elsajátítására, megvalósítására, folyamatok végrehajtására. Nem azonos a → *képesség* és a → *jártassággal*.

Kerettanterv: → *NAT-ban* megfogalmazott irányelvek lebontását tartalmazza iskolatípusokra és évfolyamokra. A helyi tantervek készítésénél ebből kell kiindulni, a szabadon tervezhető részekkel egészíthető ki.

Készség: Egy folyamat végrehajtásában automatizmusként megjelenő tevékenység, művelet, amely a tudat közvetlen ellenőrzése nélkül funkcionál. A tudás része, alapja a → *képesség*, de begyakorlás eredményeként alakul ki. Például: rendezés, olvasás, szövegértés, kommunikáció, figyelem, emlékezet, ráismerő készség, kreatív gondolkodás, íráskészség, képzelet. Nem azonos a → *jártassággal*.

Kompetencia: Sok helyzetben használt, de sokféleképpen értelmezett fogalom. Talán hozzáértő illetékeségeként fordítható legkifejezőbbben. Képességek, készségek rendszerét jelenti a személyiség problémamegoldásra való hajlandóságával együtt. Az oktatás feladata az un. → *kulcskompetenciák* kialakítása.

Követelményrendszer: Általában kimeneti követelményrendszert ír elő a magyar oktatás. Annak tekinthető az érettségi követelményrendszer is, mint az érettségizők számára elérendő kimeneti szint. Az adott képzési szakasz tartalmi céljait fogalmazza meg, vagyis azt, hogy a végén milyen ismeretekkel és kompetenciákkal kell rendelkeznie a képzést elvégzőnek.

Kulcskompetenciák: Az élethosszig tart tanulást lehetővé tévő kompetenciák. A magyar oktatásügyben a Nemzeti Alaptanterv nevezi meg ezeket. Jelenleg (2020) a következők: a tanulási~; kommunikációs~ (anyanyelvi és idegen nyelvi); digitális~; matematikai, gondolkodási~; személyes és társas kapcsolati~; kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság~; munkavállalói, innovációs és vállalkozói~.

Mentortanár: Az a közoktatásban dolgozó pedagógus, aki a tanárjelölt egyéves gyakorlatát vagy a rövidciklusú tanárképzésben résztvevő hallgató tanítási gyakorlatát vezeti, koordinálja.

Módszer (óratervben): a tanulási folyamatban az ismeretátadás vagy ismeretszerzés kommunikációs formája, az interaktivitás módja. Részletes leírását lásd az *óraterv* dokumentumban.

Munkaforma (óratervben): a tanórai folyamatban a tananyag feldolgozásának formai kerete. Részletes leírását lásd az az *óraterv* dokumentumban.

Munkaközösség: Az oktatási intézményen belül a pedagógusok olyan csoportja, mely a hatékonyabb munkavégzést és képviselőt célozza, a szervezeti struktúra része. Általában azonos vagy rokon szakos tanárok, pedagógusok alkotják - minimum öt fő. Egy intézményen belül maximum 10 hozható létre. Élén a munkaközösség-vezető áll, ő a csatorna munkaközösség tagjai és az iskolavezetés között.

Műveltségi terület: A Nemzeti Alaptanterv az előírt ismeretek rendszerét műveltségi területekre tagolja, amin belül meghatározza az arra fordítandó kötelező óraszámot. A műveltségi területeken belül található a klasszikus tantárgyak rendszere, de létrehozható olyan tantárgy is, mely átfed a műveltségterületek között: A jelenlegi (2020) kilenc műveltségi terület a következő: magyar nyelv és irodalom, matematika, történelem és állampolgári ismeretek, etika/hit- és erkölcstan, természettudomány és földrajz, idegen nyelv, művészetek, technológia, testnevelés és egészségfejlesztés,

Nemzeti Alaptanterv (NAT): A magyar oktatásügy kormányrendelet keretében megfogalmazott, meghatározó tartalmi-szabályzó dokumentuma. Deklarálja a közoktatás alapvető szemléletét, definiálja az általános célokat, a közvetítendő műveltség fő területeit, a közoktatás tartalmi szakaszolását és az egyes tartalmi szakaszokban megvalósítandó fejlesztési feladatokat.

Nevelőtestület: A nevelési-oktatási intézményben közalkalmazotti jogviszony, munkaviszony, egyházi szolgálati jogviszony keretében pedagógus-munkakörben, valamint a felsőfokú végzettséggel rendelkező, nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő munkakörben foglalkoztatottak közössége. Az oktatási intézményben a tanulókkal munkakapcsolatban lévők alkotják. A tanítókon, tanárokon kívül tagja az irodavezető,

Óraterv: A megtartani kívánt tanítási óra vagy foglalkozás részletekben is megtervezett folyamatának, időbeosztásának, eszközeinek, módszereinek előzetes leírása. Részletes leírását lásd az az *óraterv* dokumentumban.

Óratípus: Az óratervben megnevezendő kategória. Lehet: új ismereteket feldolgozó óra, alkalmazó (gyakorló) óra, rendszerező óra, ellenőrző (témazáró), esetleg vegyes. Az óra egyes részletei tartozhatnak már kategóriába, de a domináns jelleg alapján szokás besorolni.

Óravázlat: A megtartani kíván tanóra vagy foglalkozás logikai szerkezetének bemutatása, a nagyobb egységek időigényének, a tervezett tevékenységek feltüntetésével, a megoldandó feladatok kijelölésével.

Pedagógiai Program: Az oktatási intézmények kötelező szakmai alapidokumentuma A nevelőtestület készíti és fogadja el és a fenntartó hagyja jóvá. Átfogja az iskola működésének minden területét. A helyi sajátosságok, az iskolahasználók igényeinek, elvárásainak figyelembe vételével készül, lehetőséget biztosít az intézmény önálló arculatának megteremtésére. Stratégiai program, ami hosszabb távra meghatározza a nevelés, a tanulás-tanítás folyamatának helyi pedagógiai elveit, gyakorlatát, a tantervi tartalmakat és eszközrendszerét.

Portfólió: A tanulmányi idő alatt, illetve a tanítás(i gyakorlat) során született dokumentumok gyűjteménye, melynek célja megmutatni a szakmai fejlődés vagy az elvégzett munka eredményességét. A pedagógusi diplomaszerezés és a pályamodell szerinti előmenetel szükséges dokumentuma. Részben előírt, részben önállóan válogatott anyagokból áll. A pedagógus portfólió fontos eleme a reflektáltság.

Rejtett tanterv: Az iskola dokumentumaiban meg nem fogalmazott elvárás-rend. Az intézményi normához való alkalmazkodást jelenti, elsősorban szociális összetevői vannak, a két legfontosabb a viselkedés és a kommunikáció. Az intézmény a tanárok reagálásai, tevékenysége során érvényesíti ezeket, anélkül, hogy bármelyik résztvevőben is tudatosodna ez. (pl. elvárás, hogy a tanuló ne egyen órán, 45 percre tagolja a tevékenységét, figyeljen, köszönjön stb.) Többnyire negatív visszajelzések alapján sajátítja el ezeket a diák vagy konfliktusba kerül velük.

SzMSz: Szervezeti és Működési Szabályzat. Az oktatási intézmények kötelező dokumentuma, amiben a szervezeti felépítés leírása, az egyes egységek feladata és azok működési rendje szerepel.

Tanév: szeptember 1-től a következő év augusztus 31-ig tartó időszak. Nem azonos a tanítási évvel.

Tanítási év: Minden év szeptemberének első munkanapjától a következő év június 16-át megelőző utolsó munkanapjáig tartó szorgalmi időszak - kivéve a középiskolát befejezők számára. A konkrét kezdési és befejező dátumot a Tanév rendje szabja meg, mely évente kiadott minisztériumi rendelet. Nem azonos a tanévvel.

Tanmenet: A pedagógus által kidolgozott olyan munkarend, mely egy adott osztály vagy csoport éves tananyagfelbontását tartalmazza tanórákra bontva. Intézményenként és személyenként eltérő lehet ennek a részletessége. Készítésekor a gyakorlásra, rendszerezésre és a számonkérésre is figyelemmel kell lenni.

Tantestület: Korábban releváns fogalom. Az oktatási intézményben a közvetlenül oktatással, neveléssel foglalkozók alkották, azaz a tanítók és tanárok. Ma a nevelőtestület fogalmat használjuk, amibe a pedagógusokon túl az iskolapszichológus, könyvtáros, pedagógiai asszisztens, stb is tartozik.

Tematikus terv: A tematikus terv (az adott tanulási-tanítási egység terve). A tematikus terv segíti az adott órát vagy foglalkozást a nevelési-oktatási folyamatban elhelyezni, az abban betöltött szerepét, céljait meghatározni. A pedagógus előmeneteli rendszerben a portfólióba feltöltendő kötelező dokumentum. Az intézmények egy része előírja az elkészítését minden pedagógusának – erre vonatkozó jogszabály nincs. A tematikus terv a tanmenetnél részletesebb, az óratervénél kevésbé részletes leírás és elsősorban a tananyagrészt óráinak egymáshoz kapcsolódására koncentrált tartalmi, és módszertani szempontból.

Témavezető: Az az egyetemi oktató vagy a tudományterületen releváns szakember, aki záróvizsga feltételül szabott szakdolgozat megírását konzultánsként segíti. Sok esetben a téma kiírója is, más esetben felkért személy.

Tevékenység (óratervben): konkrét tanári vagy tanulói cselekvés a tanóra keretében. Részletes leírását lásd az az *óraterv* dokumentumban.

Vezetőtanár: Az egyetem oktatási igazgatója által határozott vagy határozatlan időre megbízott közoktatásban dolgozó tanár, aki a tanítási gyakorlatot vezeti vagy a mentor mellett az egyéves gyakorlat során a másik szak tanórai tevékenységét koordinálja.

FOGALOM-STRUKTÚRA A TERMÉSZETTUDOMÁNYBAN

Animáció: A valós jelenségek, eszközök modellezésének egyik formája. Számítógépes program, vagy film, melyen a változtatható paraméterek segítségével letisztított formában figyelhetők meg vagy magyarázhatók meg jelenségek. Semmiképp nem helyettesítheti a valós megtapasztalást, de nagyon hasznos közvetlenül nem bemutatható dolgok esetén.

Demonstráció: Bemutatás. Általában egy jelenség bevezetőjéül vagy valaminek az igazolásául szolgál. Végrehajthatja tanár is, diák is, lehet élő és használhatnak multimédiás eszközöket.

Kísérlet: A természet jelenségeinek és összefüggéseinek (törvényeinek) megismerésére irányuló tapasztalatszerző eljárás, melynek során a vizsgálandó jelenséget, feltételt, okot mi magunk idézzük elő tervszerűen, módszeresen. A kísérlet előnyei az egyszerű megfigyeléssel szemben: annak helyét és idejét mi magunk határozhatjuk meg; a megfigyelések megismételhetők, mások is ellenőrizhetik; lehetőség van rá, hogy a jelenség feltételeinek, körülményeinek a kísérletező céljai szerint való szándékos változtatására (izolálni lehet a feltételeket).

Magyarázat: A megfigyelt jelenség, tapasztalat okainak, összefüggéseinek feltárása. Már ismert dologból vagy adott tényből kiindulva logikus lépésekkel a látott jelenségindoklása. Az oktatásban a tananyag retorikus kifejtése is magyarázat.

Megfigyelés: A természetben, környezetünkben magától lejátszódó folyamatok tudatos, tervezett, adott céllal, adott szempont szerint történő észlelése, a tapasztalatok rögzítése. A rendszeres megfigyeléseket a passzív kísérletnek nevezzük.

Mérés: Azon műveletek összessége, amelyeknek célja egy mennyiség (adott mértékegységhez tartozó mérőszámának) meghatározása. Egy mérés elvégzése tulajdonképpen mindig kísérlet (a legtágabb értelemben). Módja: _közvetlen összehasonlítás, két rendszer kölcsönhatása (műszerek, interfacek) vagy kompenzáció. Egy kísérleten belül mérés irányulhat több mennyiségre is, különösen ha azok kapcsolatának feltárását célozzuk.

Modell: olyan fizikai vagy szellemi (tudati) alkotás, amely egy adott jelenség lefolyását vagy egy rendszer viselkedését részben vagy egészen utánozni (szimulálni) képes, és alkalmas arra, hogy vizsgálatából az eredeti jelenségre vagy rendszerre vonatkozóan új ismereteket szerezzünk. A modellezés a vizsgált jelenség(rendszer) helyettesítése egy másikkal, amelynek a vizsgálata egyszerűbben és gazdaságosabban megoldható. Modell például: atommodell, ideális gáz, magmodell, áramvezetés, részecske, hullám, tömegpont, síma felület, anyag, egyenes vonalú egyenletes mozgás, ideális transzformátor, erővonalak, erőábrák, áramköri rajzok, a klasszikus fizika

Tapasztalat: A hétköznapi életünkben vagy a tanítási-tanulási folyamatban látottak megfogalmazása.